

käyttää puoli elämää yhden ety-
din ymmärtämiseen.

Musiikin maailma on laava, kansanlauluista ja iskelmistä sinfonioihin ja jousikvartettoihin. Tuttu ikivihreä hivelee muistojani, tuoksuu menneisyydeltä kuin Proustin madeleine-leivos. Oudompi musiikki vaatii keskittymään, mutta kokemukseni siitä on usein diffuusi, eriytymätön. Haikeana tajuan, että kuulen vain surkean vähäisen osan kaikesta mikä olisi kuultavissa, kaikesta ymmärryksestä ja tiedosta, jonka säveltäjä ja esittäjä ovat teokseensa ladanneet. Silti tämä vähä on minulle paljon. Se saa voimaa esittäjän täydellisestä keskittymisestä esitykseensä.

Kuunnellessa äänet liikkuvat, ne ovat milloin lähellä, milloin kaukana; joskus ne tulevat ihan tuntumaan, halaavat, sitten haihtuvat pois. En pidä musiikista, joka on pelkkää syleilyä. Ilahdun, kun äänet keskustele-
vat tai leikkivät toistensa kanssa, mietiskelevät. Pidän siitä, kun äänessä soi intohimo, en pidä äänestä, joka julistaa. Toisinaan jään välinpitämättömäksi, putoan ulos esitystilanteesta. Joskus jään hämmennyksiin. Tällainen tapaus oli Janacek, raaka ja karheanviiltävä, raspiveitsi. Sitten aikanani tajusin, mitä on vanhan miehen intohimo.

Kuunteleminen, keskittyminen ja intensiivisenä toimintana,

merkitsee asettumista Näkemisen ylivaltaa vastaan. Kuulo on ensimmäinen aisti, äidin sydämen sykkiminen varhaisin aistimuksemme. Kuunnellessasi kuulut, olet mukana. ”Musiikkikokemukset ovat syvällä kaikkein primitiivisimmässä ruumiillisessa kokemuksessa”, sanoo Pierre Bourdieu. Katsominen erillistää katsojan, luo subjektin ja objektin vastakkaisuuden. Jotta silmä näkisi, se tarvitsee etäisyyden kohteeseensa. Äänet sen sijaan liittävät meidät maailmaan, maailman meihin. Olla osallinen jostakin, se on kuulua siihen.

Vieraana toisten kynnyksillä

ULLA VIERTOLA

Tämän kirjan teemana on yksinomaan yksinäisyys: yksinäisyys ajan ilmiönä, sellaisena kuin se tänä päivänä näyttäytyy. Kimmo Jokinen kertoo, että Suomen Mielenterveysseuran valtakunnallisen kriisipuhelimen työntekijöiden mukaan ihmissuhteiden puutteesta on tullut tyyppilinen nykyajan ongelma. Kriisipuhelimeen soittavien vaikeudet keskittyvät etenkin ihmissuhteisiin; ihmiset haluavat keskustella juurettomuuden ja irrallisuuden kokemuksistaan. Sellaisetkin ihmiset, joilla on työ ja perhe, saattavat tuntea olonsa yksinäiseksi.

Kirjan aiheita ovat yksinäisyyden eri syyt, kokemukset yksinäisyydestä, tavat kertoa näistä kokemuksista ja vaihteleva suhtau-

tuminen yksinäisyyteen. Jokisen mukaan on monia syitä siihen, että ihmisten yksinäisyys on noussut julkiseksi puheenaiheeksi. Konkreettinen yksin eläminen on selvästi yleistynyt. Yhden hengen talous on tavallinen elintapa kotoaan maailmalle lähteneiden nuorten keskuudessa, ja kasvava vanhusväestö yrittää sinnitellä omissa oloissaan mahdollisimman pitkään. Avioerot ja perhe-elämän hapertuminen ajavat keski-ikäisiä miehiä yksinäisyyteen. Yksin asuva ei kuitenkaan aina tunne itseään yksinäiseksi, eikä yhdessä eläminen ole mikään varma turva yksinäisyyttä vastaan. *Yksinäisten sanat* kertoo myös niistä ihmisistä, joiden yksinolon liittyy vapauttava tunne omasta tilasta ja rauhasta.

Kimmo Jokinen (toim.)
Yksinäisten sanat
Kirjoituksia omasta tilasta,
erillisyydestä ja yksinolosta
Nykykulttuurin tutkimus-
keskus, Jyväskylän
yliopisto, 2005
314 s.

Sekä ihmisen kipu että onni purkautuvat usein pöytälaatikkoon kirjoitetuissa runoissa tai päiväkirjamerkinnoissa: kirjan artikkelit sisältävät tulintoja neljästä kirjallisesta aineistosta, jotka on kerätty Suomessa 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa. Nämä aineistot ovat omaelämäkerrallisia ja kokemuksellisia. Osa niistä sisältää fiktiivisiä, runomuotoisia kuva-

uksia ihmisen elämästä, mutta kirjoitusten päätyyppäjä ovat tositapahtumiin pohjautuva oman elämän muistelu ja arkisten kokemusten tilittäminen. Nämä aineistot ovat *Elämysten jäljillä* -omaelämäkerrallinen kirjoituskilpailu, *Sukupolveni unta* -käsikirjoituskilpailu, vuodelta 1999 *Yksin*-aineisto, johon kerättiin teemaan liittyviä runoja, novelleja, esseitä ja omaelämäkerrallisia tarinoita, sekä *Nuorten teksti-televiokirjoitukset yksinäisyydestä* vuosilta 1994–2004.

Elämysten jäljillä -aineistoon liittyen Tuija Saresma käsittelee artikkelissaan mm. yksinäisyyden sukupuolittuneisuutta ja yksinäisyydestä kirjoittamiselle tyypillisiä kielellisiä ilmaisuja. Yksinäisyyden sanoja ovat mm. vieraus, tyhjyys ja äärettömyys, ja tilallisia metaforia ovat tiet, ovet ja kynnykset. Nämä sanat johdattavat miettimään, liittyykö yksinäisyyteen vahva kokemus joutumisesta liminaalitalaan, joka sisältää vaaran mahdollisuuden; yksinolo on ei-kuulumistakunnolla-mihinkään rajattuun ryhmään tai järjestykseen. Mary Douglasia mukaillen yksineläjä on yhteisönsä autioilla rajamailla harhaileva ulkopuolinen, jota kukaan ei kunnolla tunne ja jolla voi niin muodoin olla salaperäisiä ominaisuuksia. Nämä ominaisuudet voivat olla saastuttavia tai yliluonnollisia, yhtä hyvin pahoja kuin pyhiä. Niiden joukosta löytyvät erakkomunkin hengellinen eristyneisyys, yksinäisen vanhan naisen noituus sekä taiteilijan tai tietentekijän luovuuden omaperäiset tuotokset. Lännenelokuvien yksinäinen muukalainen on sankari, jonka kyvyt riittävät rosvojoukon lanlistamiseen – tuohon mittavaan tekoon, jota kokonaisen kylän miesväki ei yhdessä pystynyt

suorittamaan. Yksinäinen nainen puolestaan on ilmeisen moraalittomuutensa taikavoimalla vahvistettu – onnellisen parisuhteen pahin vihollinen. Kuten Jokinen sanoo, ihmistä on tapana pitää sosiaalisena olentona; pitkittyvä yksinolo on jotakin ”vääriä”, se voi sisältää vaaran, ja sen vuoksi yksinäisyydestä nauttiva voi joutua puolustelemaan oloaan. Vielä tänäkin päivänä esimerkiksi perheellisyys on hapevuudestaan huolimatta normin mukaista käyttäytymistä, johon jokaisen pitää pyrkiä. Seurallisuus, vaikka pinnallinenkin, on vähintään suotavaa. Yksilö ehkä itse hyväksyy oman yksinolonsa, mutta voiko myös yhteisö hänet hyväksyä, tuon laumastaan karanneen porukan petturin, kun lauma on turva, sen koossapysyminen on tärkeää. Varsinkin köyhästä ja mitättömästä syrjäytyneestä yksineläjästä tulee helposti kuin kylän liepeillä leskenpirtissään asuva noita-akka, joka sietäisi tulla poltetuksi pois. Hänen kun ei voida soveltaa taiteellisuuden, luovuuden tai uskonnollisuuden lieventäviä kriteerejä.

Tuija Saresma löysi aineistostaan yksinäisyyden mielenkiintoisen, sukupuolittuneen piirteen: miehet kuvaavat yksinäisyyttä selvästi kielteisempänä kokemuksena kuin naiset. Naisilla ilmeni jopa yksinäisyyden kaipausta ja yksinoloon liittyviä luovuuden ja vapauden kokemuksia. Syitä voi etsiä eri sukupuolten erilaisesta autonomiasta. Naisen elämää hallitsevat rutiini, toisto ja arjen vaatimukset ihmissuhteineen, jolloin vain itselle omistettu aika voi todella olla ”kortilla”. Michelle autonomia on itsestään selvää, mutta liiallisena se voi johtaa irrallisuuden ja tarkoituksettomuu-

den tunteisiin ja negatiiviseen yksinäisyyteen. Naiselle yhteisön koossapitäminen on velvollisuus jopa siinä määrin, että yksinolo on yhteisön kannalta tuomittavampaa; äskeiseen noitaesimerkkiin palaten naisen yksinoloon sovelletaan helposti ankarampia rangaistuksia.

Entä sitten itse yksinäisyyden kokeminen rangaistukseksi, yhteisönsä hylkäämäksi joutuminen. Otsikolla *Yksinäisyyden verho ympärillä ihmisten ohi kuljen* Henna Mikkola löytää Sukupolveni unta -kirjoituskilpailun aineistosta kirjoituksia, jotka on helppo tulkita rangaistuskokemuksiksi. Teini-ikäisen äidin kohtalona oli hylätyksi tuleminen sekä kotona että koulussa, ja entisten toverien pilkka sen jälkeen, kun raskaus paljastui. Toisessa omaelämäkerrallisessa kirjoituksessa vanhempi, varakas mies pohtii omaa yksinäisyyttään eläkkeelle siirtymisen kynnyksellä. Hänellä on työläistausta, mutta köyhät vanhemmat tahtoivat pojastaan oppineen, kenties peräti virkamiehen, ja kouluttivat hänet suurin uhrauksin suoraan yksinäisyyteen. Poika oli oppikoululuokkansa ainoa ”köyhä”, joka ei kelvannut uusille tovereilleen, mutta ei enää vanhoillekaan. Aikuisena häntä kohdeltiin kuin vierasta oman sukunsa keskuudessa; hän oli se ”herra”, jonka kanssa kukaan tavallinen ihminen ei osannut kaveerata. Nämä molemmat henkilöt rikkoiivat yhteisöään vastaan: toinen uhmasi sallitun naiseuden normia liian varhaisella, aviottomalla raskaudellaan, toinen menetti koulutuksen kautta syntyperäisen ja peruuttamattoman roolinsa luokkayhteiskunnassa. Ja niin heidät molemmat tuomittiin saastaisiksi.

Kokemukset hylätyksi tulemisesta rangaistuksena eivät mitenkään erityisesti esillä kirjassa. Muutamissa aineistona käytetyissä kirjoituksissa eristäminen löytyy rivien välistä tyyliin: ”Minua ei nuorena ymmärretty ja käyttäytymistäni katsottiin kieroona, mutta olihan minulla sentään taide, taulut/kirjat/musiikki elämäntovereinaani.” Nämä ihmiset eivät alistuneet saataisi, vaan suuntasivat kohti sitä, mikä heille itselleen oli pyhää. Joskus eristämisen syyksi riittää pelkkä normista poikkeava ulkonäkö tai rooliin sopimattomat harrastukset. *Yksinäisten sanat* on kirja yksinäisyydestä henkilökohtaisena kokemuksena. Jos eristetty itse ei ole tiedostanut, mikä hänessä on ”väärin”, muiden harjoittama eristäminen muuttuu hänelle vain mielikuvaksi käsittämättömästä kohtalosta tai omasta, vapaaehtoisesta eristäytymisestä. Mutta eristäminen rangaistusmuotona on ehkä yleisempää kuin huomaammekaan.

Yksinäisten sanat tuntuvat kirjan loppupuolella yhä pakahduttavammilta, kun Sari Taimela käsittelee runoja yksinäisyydestä. Kirjan mittaan ehkä tuhansiin kertoihin toistettu sana *yksinäisyys* alkaa uuvuttaa lukijaa, samalla tavalla kuin se varmaan jo rasittaa tätäkin tekstiä. Mutta toisto on väistämätön, sillä suomen kieli ei tunne sanalle vaihtoehtoja; kirjoitettuna se on ymäinen kuin nyhkyäisy, ja lausuttuna se kuulostaa huokaukselta juuri leskeksi jääneen vanhan naisen huulilla tai tukahtuneelta äänneeltä nuoren ihmisen yhteen puristettujen hampaitten takana. Mutta kuten eräs Taimelan aineistossa esiintyvä nainen kirjoittaa: *eihän ketään voi pakottaa välittämään.*

Kun Jukka Kangasniemi artikkelissaan tarkastelee nuorten yksinäisyyttä tekstitelevision avulla, esiin marssii aivan uusi yksinäisyyden ulottuvuus: nuori ihminen, joka on enemmän yksin koko maailman edessä kuin mikään sukupolvi ennen häntä. Esivanhempien keräämä tieto ei auta; kaikki tärkeät päätökset hänen on tehtävä yksin omien heiveröiden olettamusten pohjalta tilanteessa, jossa vain hän yksin myös kantaa syyn omasta epäonnistumisestaan. Eksistentiaalisessa yksinäisyydessään hänen pitäisi hyväksyä oma itsensä ainoaksi voimavarakseen ja vakuuttaa itselleen, ettei kukaan muu voi jakaa hänen ajatuksiaan ja tunteitaan. Omituinen olettamus, sanoo tähän keski-ikäinen nainen ja äiti; lukemattomia kertoja on jaettu toisen ihmisen tunteet ja ilman sanojakin ymmärretty ajatusten suunta. Mutta omaa perhettä pittelemälle ei tällainen henkinen napanuora riitä. Kotioven ulkopuolella on ankara maailma, jolta ei vaatimuksia puutu.

Tämän päivän yhteiselämää pidetään yksinäisyyttä aiheuttavana, epävarmana ja pirstaleisena. Ihmiset sukuloivat elämäntapavalintojensa kiemuroissa ja tiedottavat joskus sähköpostilla kotiin, missä milloinkin ovat menossa. Haaveellisen luuserin mielessä päilyy entisaikainen, auvoisen kollektiivisuuden ja lähimmäisrakkauden kyllästävä yhteisö; kylmä totuus vain on, ettei sellaista koskaan ollutkaan. Vanhan maatalousyhteisön merkittävä yhteinen tekijä oli ankara kuri, jolla sekä kirkko ja kuningas että kylänväki karsivat pois turhan individualismin. Kun yhteisöllisyys oli yleisen mielipiteen, ulkoisten olosuhteiden ja

taloudellisen pakon sanelemaa, voisi kuvitella entisen ihmisen joskus kaivanneen itselleen vähän enemmän tilaa ja yksinäisyyttä. 1900-luvun alkupuolen seitsenhenkisen perhe hellahuoneessa on nyt muuttunut yhden keski-ikäisen miehen asuttamaksi kaksioiksi; irrallisuus ja juurettomuus jätyvät huolettoman vapauden naamion takana. Tämän päivän sinkkujen parisuhdekaipaus on edes yhden pienen yhteisön tavoittamisen kipua tilanteessa, jossa mikään pysyvä ryhmä ei enää anna kurinalaista turvaa. Kilpailun, keinottelun ja kyykytyksen yhteiskunta ei kaipaakaan kollektiivista ryhmätunnetta tai solidaarisuutta. Ajan henkeä ovat korostettu yksilöllisyys ja löyhät sosiaaliset siteet, jotka antavat yksilölle vapauden toimia miten itse lystää, mutta toisaalta jättävät armottomasti heitteille ne, jotka eivät hallitse oikeanlaatuista verkottumista, kevyttä, pinnallista yhteiselämää vain omiin tarpeisiin. Jokinen puhuu paradoksaalisesta sosiaalisuuden vaateesta: *tärkeintä on olla hyvä tyyppi, joka kykenee nopeasti identifioitumaan uusiin vertaisryhmiin.* Tällaisen uuden ihmisen myötä häviää koko yksinäisyyden käsite, kun sille vastakohtaista yhteisöllisyyttäkin ei enää oikeasti ole.

Yksinäisten sanat on oppikirja yksinäisyydestä. Eri artikkeleissa tutkitun aineiston samankaltaisuus, omaelämäkerrallinen teksti, muovaa kirjasta eheän kokonaisuuden, mutta artikkelien kirjoittajilla on silti omat, monipuoliset tapansa käsitellä asiaa. Käsitteilyn takaa voi etsiä heidän omaa suhdettaan teemaan: kun Sari Taimela rohkeasti uppoaa runojen yksinäisyyteen kuin pimeään hautaan, Jukka Kangasniemi puolestaan ottaa yksinäis-

syyden kämmenelleen ja ryhtyy kiihkottomasti analysoimaan sitä. Sanan lukemattomien toistojen kautta sen tabuluarin toivottavasti raukeaa, ja yksinäiset saavat tunnustusta olemassaololleen. Kirjassa oletetaan, että todella raskaasti ja masentavasti yksinäiset ihmiset eivät ole osallistuneet niihin kirjoituskilpailuihin, joiden joukosta aineistot on kerätty. Oman tilanteen tunnustaminen näkyville kirjoitettujen sanojen kautta voi olla heille liian vaikeaa. Tällaiset ihmiset tuskin myöskään jaksavat lukea loppuun tätä kirjaa, sillä

teeman tinkimätön, ahdistava asema tekstissä suo paikoitellen vain pieniä ilonhetkiä niiden ihmisten kautta, jotka kertovat yksinolon tyynestä rauhasta ja onnesta. Jotta lukija ei vallan kokonaan masentuisi, kirjan lopuksi kannattaa palata alkuun ja miettiä niitä lauseita, joissa Jokinen pohtii nykypäivänä ilmenevää uudenlaista yksinäisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Jokinen ei mukisematta luota Durkheimin, Weberin ja Marxin ennustuksiin yhteisöllisyyden hajoamisesta, turmiollisesta kollektiivisesta heikoudentilasta ja kasvavasta sosi-

aalisesta pahoinvoinnista. Jokinen korostaa, että *uusia yhteisöllisen käyttäytymisen tapoja syntyy koko ajan ja kulttuurissa vallalla olevat hyvän elämän mallit muuttuvat*. Kun yksilön ja yhteisön suhde on saanut uusia muotoja, myös yksinäisyyden kokemukset ja merkitykset saavat uusia sisältöjä. Tämän voisi lyhyesti käsittää niin, että ihminen voi oppia elämään muuttuneen maailmansa kanssa. Ja erityisen taitavia sopeutumaan ovat aina olleet nuoret.

Mukaansa tempaava Alkon tarina

LASSE MURTO

Leena Warsell määrittelee väitöskirjansa tutkimustehtävän hyvin ja kuvaa raportointilogiikan selkeästi. Tutkimus jakautuu 9 lukuun siten, että ensimmäinen näistä on johdattava ja taustoittava ja viimeinen tuloksia kokoava ja niistä keskusteleva. Väliin jääviä 7:ää lukua jäsentävät tutkimuksen kuusi kysymystä, joihin vastataan luvuissa 2–7. Luku 8 ”Monopolipuhe” käsittelee alkoholiretoriikan muutosta 1970-luvulta nykypäivään tutkien poliittista puhetta, viranomaispuhetta ja mediapuhetta.

Tutkimuksen ydinosa on luvuissa 2–7 muodostuva histo-

—
Kirjoitus perustuu professori Lasse Murron Helsingin yliopiston valtiotieteelliselle tiedekunnalle Leena Warsellin vastaväittäjänä antamaan lausuntoon.

riallinen kertomus siitä, kuinka Suomen alkoholimonopolia on purettu prosessissa, jossa Suomesta tuli EU:n jäsen ja maassa muutoinkin alkoivat puhalttaa markkinatoiminnalle suotuisat tuulet. Osuus perustuu laajaan arkistomateriaaliin, joka on paikoin ollut hankala kerätä. Tutkimusprosessin etenemistä tekijä kuvaa itse: ”Ensin halusin tietää, miten monopolin nujertamisen paineet itse asiassa alettiin tiedostaa ja mitä selviytymisstrategioita sekä kansallisesti että eri toimijoiden sisällä tähän kehitettiin. Miten valtion eri toimijatahot (ministeriöt, hallitus ja eduskunta, elinkeinoelämä ja monopoliyhtiö itse) asian näkevät ja kokevat; oliko valtiotoimijoilla yhteinen näky ja strategia vai oliko valtio itsensä kimpussa? Halusin selvittää yksityiskohtaisesti, min-

Leena Warsell
Perikato vai uuden alku?
Alkon purku 1990-luvulla
Helsinki: Stakes, 2005
302 s.

kälaisten argumentaatioiden ja reunaehtojen kautta alkoholiyhtiötä ja sen monopolioikeuksia puolustettiin, minkälaisin vastaargumentein ne haluttiin kaataa. Mitkä paineet olivat sisäsyntyisiä, mitkä todellisia EU-integraatiosta aiheutuvia paineita?”

Tutkimustehtäviensä taustoittavassa osassa Warsell muistuttaa siitä, että 1930-luvulla Alkon perustamisen ajankohtaan liittyi kiivasta yhteiskunnallista keskustelua, sisä- ja ulkopoliittisia paineita, vaikea talouspuola